

Valstybinių miškų valdymo reformos pasekmės Lietuvos regionų plėtrai

Prof. habil. dr. Arvydas Virgilijus MATULIONIS

Lietuvos socialinių tyrimų centras

Sąjūdžio „Už Lietuvos miškus“ konferencija **Metai po reformos: kodėl visuomenei prireikė ginti Lietuvos miškus**

Lietuvos Respublikos Seimas, I rūmai, Konstitucijos salė

2019 – 04 – 02

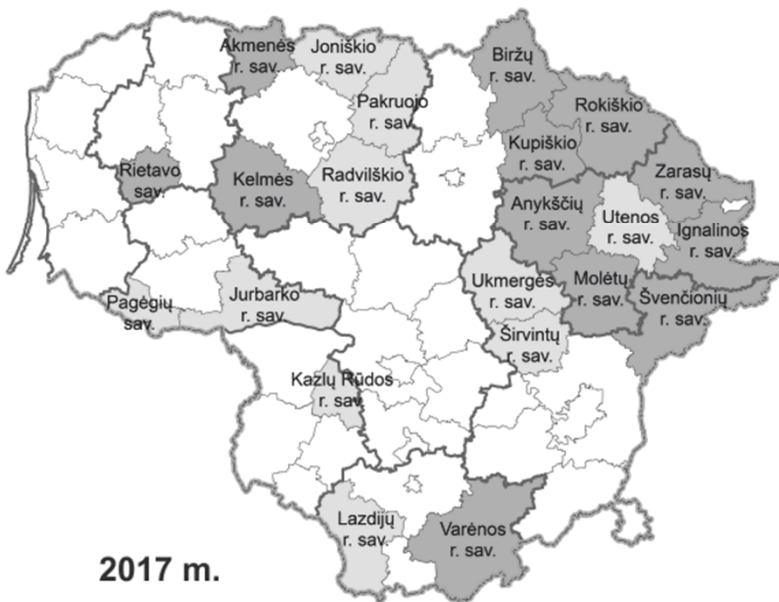
Kaip ir pageidavo konferencijos organizatoriai pradėsiu nuo miškų reformos poveikio Lietuvos teritorinei struktūrai. Planuojant miškų reformą, kaip ir kitas reformas, sumanytojai koncentruoja dėmesį tik į ekonominius klausimus, praktiškai užmiršdami teritorines problemas. Tačiau teritorinis klausimas yra aktualus. Lietuvos gyventojai vis labiau koncentruojasi Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos regionuose, o kita šalies teritorija tuštėja. Valdžia taip ir nesusumavo kiek žmonių neteko darbo uždarius mokyklas, pašto skyrius, kultūros namus, bibliotekas..., kiek jų ar jų šeimos narių dėl to buvo priversti emigruoti? Šalies rajonų tuštėjimą tyrė mano kolegos, socialinių tyrimų centro mokslininkai Daugirdas ir Baranauskienė. 2001-2017 m. retai apgyvendintų savivaldybių skaičius padidėjo nuo 7 iki 22 ir siekia apie 45% šalies teritorijos ploto. Ypač išsiskiria šiaurės rytinė Lietuvos dalis, kurioje jau susiformavo ištisas retai apgyventas regionas, išsiskiriantis prasčiausiais demografiniais ir socioekonominiais rodikliais.

2001 m.

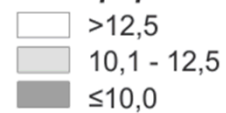

2011 m.

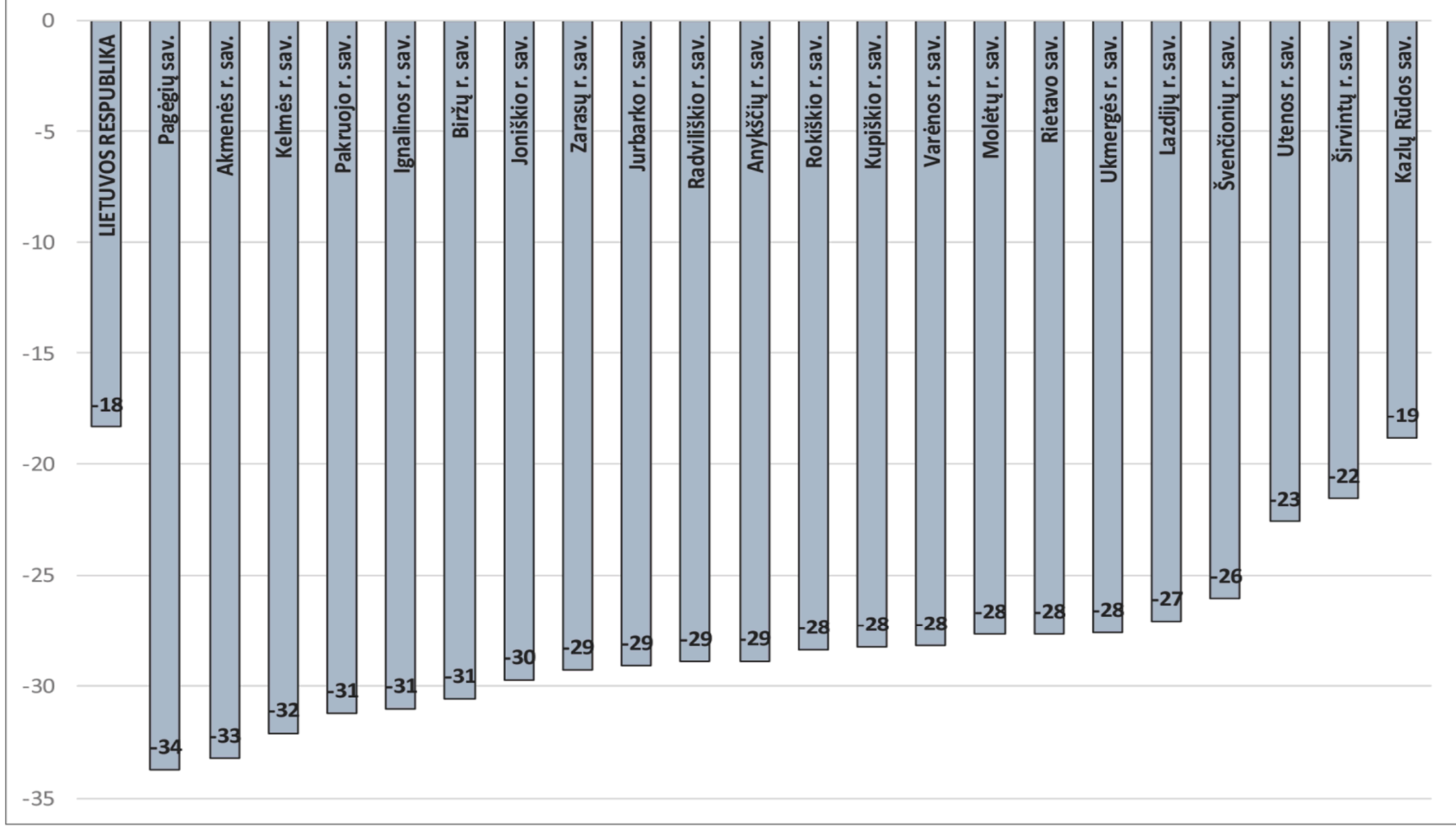
2017 m.

Kaimo gyventojų tankumas km²
Rural population density per km²

— Valstybės siena / *Border of Lithuania*
 — Apskritis riba / *Boundaries of county*
 — Savivaldybės riba / *Boundaries of municipalities*

Sudarė: V. Baranauskienė, V. Daugirdas

Miškų reforma jau dabar neigiamai pasireiškia teritoriniu pjūviu. 2018 metų pradžioje jau po nubyrimo buvo likę 2686 darbuotojai. Akivaizdu, kad miškininkai gyvena ne didžiuosiuose miestuose, o užtikrina būtent rajonų gyvybingumą. Iš 42 buvusių urėdijų net 16 buvo retai apgyventuose rajonuose: Anykščių, Biržų, Ignalinos, Joniškio, Jurbarko, Kazlų Rūdos, Kupiškio Pakruojo, Radviliškio, Rietavo, Rokiškio, Švenčionių, Ukmergės, Utenos, Varėnos ir Zarasų. Taigi dar bent kiek sudarė galimybes turėti darbą. Sustambinus urėdijas jų liko 26. Retai apgyventose teritorijose urėdijų nebeliko Kupiškyje, Radviliškyje, Rietave, Ukmergėje, Utenoje, Varėnoje ir Zarasuose. Neteigiu, kad urėdijų nereikėjo stambinti, bet akivaizdu į teritorinį tuštėjimą nebuvo atsižvelgta. Žinoma, Utenoje ar Ukmergėje darbo dar galėtų susirasti, bet jau ne miškų ūkyje. Stambinant urėdijas buvo siūlomas darbas kitose urėdijose. Ar tai išeitis? Rengiantis pranešimui, parinkau medžiagą. Štai konkretus pavyzdys: girininkas zarasiškis dabar keliasdešimt kilometrų važiuoja į Ignaliną, o jo žmona, taip pat miškininkė, jau metai yra bedarbė. Teritorinio pjūvio analizės pabaigai norėjau pateikti Generalinės miškų urėdijos duomenis kiek buvo dirbančiųjų miškų ūkyje 2019 metų pradžioje pagal urėdijas, kad po to galima būtų sekti kitimą.

Teritorinio pjūvio analizės pabaigai norėjau pateikti Generalinės miškų urėdijos duomenis: kiek buvo dirbančiųjų miškų ūkyje 2019 metų pradžioje pagal urėdijas, kad po to galima būtų sekti kitimą. Tačiau gavosi tikra detektyvinė istorija, puikiai charakterizavusi Generalinės miškų urėdijos veiklos pobūdį.

Taigi trumpai apie viską iš eilės. Informacijos gavimo tikslu buvau nuvykęs į Savanorių 176 pastatą Vilniuje. Prieinu prie namo, bet ten didžiulė „Norfos“ bazė. Skambinu kontaktiniu urėdijos telefonu, nurodo, kad įėjimas iš šono. Vos randu iškabą greta prekybinės firmos. Sekretorė įleidžia, įteikiu savo vizitinę kortelę ir pasisakau, kad man reikia duomenų konferencijai Seime. Suvokę, ir kad nesu susitaręs iš anksto ir ko man reikia, bando mane išprašyti. Aiškinu, kad ir atvykau susitarti dėl duomenų gavimo. Personalo skyriaus darbuotoja teigia, kad duomenys dar tik suvedinėjami ir darbuotojai labai užsiėmę. Sakau, kad tuomet noriu pasišnekėti su urėdu. Urėdo nėra, nes Generalinėje miškų urėdijoje urėdo apskritai nėra, yra direktorius, kuris užsiėmęs. „Turiu laiko, palauksiu“, - atsakau ir prisėdu pavartyti žurnalus. Po kokių penkiolikos minučių sekretorė jau prieina pati ir visai kitu tonu siūlo parašyti prašymą. Rankose turi ir mūsų konferencijos programą. Surašau prašymą, nurodau savo elektroninio pašto adresą. Grįžau namo, paskambinau, sekretorė pranešė, kad direktorius prašymą vizavo. Šiandien iš ryto duomenis gavau. Taigi ačiū urėdijos vadybininkams: puikiai jaučia, kad kai kada duomenis reikia pateikti.

Pareigybės	iš viso 26 RP 2019-01-01																									
		Anykščiai su Utena	Biržai	Dubrava su Kaunu ir Jonava	Ignalina su Zarasais	Joniškis su Pakruoju	Jurbarkas	Kazlų Rūda su Marijampole	Kretinga	Kuriėnai su Šiauliais	Mažeikiai	Nemėnėnė su dalim Vilniaus	Panevėžys	Prienai su Alytumi	Radviliškis su Kėdainiais	Raseiniai su Tytuvėnais	Rokiškis su Kupiškium	Šakiai	Šalčininkai	Šilutė	Svenčionėliai	Tauragė	Telšiai su Rietavu	Trakai su Kaišiadorimis	Ukmergė	Varena su Valkininkais
Administracija																										
Regioninio padalinio vadovas	26	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Buhalteris	45	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2	1	1	3	2	1	2	1
Vyresnysis buhalteris	26	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Duomenų valdymo specialistas - administratorius	26	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
IT specialistas	19	1	1	1	1	0	1	1	0	1	1	1	0	1	1	1	1	0	1	0	1	0	1	1	0	1
Personalo specialistas	6	1	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	1
Viešųjų pirkimų specialistas	6	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	1	0	1	0	1	0	0	0	0
Darbo saugos specialistas	26	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Informacinio centro vadovas	3	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
Iš viso administravimo ir bedrosiose funkcijose	183	8	7	9	7	6	7	9	6	7	6	7	7	7	7	7	7	7	7	7	6	9	7	6	6	8
Miškininkystė																										
Vyriausiasis miškininkas	26	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Miško išteklių specialistas	26	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Miško auginimo specialistas	26	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Miško apsaugos specialistas	26	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Mokslų ir inovacijų specialistas																										
Gamtotvarkos specialistas	14	1	0	1	1	0	1	0	1	1	0	1	1	1	0	0	0	0	0	1	0	0	1	1	0	1
Priešgaisrinės saugos operatorius (turi būti specialistas)	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0
Medelyno vadovas	25	1	0	2	0	2	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	2	2	0	1	1
Medelyno specialistas	17	1	0	4	0	1	0	0	1	1	1	1	0	2	1	1	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0
Iš viso miškininkystės funkcijose	162	7	4	11	5	7	5	5	7	7	6	7	7	6	7	6	5	4	6	5	6	8	7	4	8	6
Girinininkijos																										
Girininkas	336	12	9	17	12	12	11	15	14	14	10	15	11	12	16	13	11	8	12	10	13	11	16	17	12	18
Girininko pavaduotojas	336	12	9	17	12	12	11	15	14	14	10	15	11	12	16	13	11	8	12	10	13	11	16	17	12	18
Eigulys	177	8	5	8	7	9	6	8	9	8	5	8	7	5	6	6	4	5	6	7	5	8	8	8	7	8
Medžioklės plotų priežiūrėtojas	15	0	0	1	0	2	1	1	1	1	0	0	2	1	0	0	0	0	1	0	0	0	2	2	0	0
Stumbrininkas	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Iš viso girinininkijose	866	32	23	43	31	35	29	39	38	37	25	38	33	30	38	32	28	20	29	27	33	27	40	44	34	43
Medienos ruošą ir prekybą																										
Medienos ruošos ir prekybos vadovas	26	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Prekybos vadybininkas	26	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Medienos ruošos specialistas	16	0	0	1	1	1	1	1	0	1	0	1	1	1	1	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	0
Medienos meistras	237	8	8	13	7	9	8	14	8	11	7	9	9	9	12	8	8	7	9	6	8	10	10	12	9	10
Gamybos organizavimo vyr. specialistas	26	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Logistikos specialistas	26	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Mechanikas	26	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Iš viso medienos ruošoje ir prekyboje	383	13	13	19	13	15	14	20	13	17	12	15	15	15	18	14	13	12	14	11	13	16	16	18	15	16
Darbininkai (Pastovūs ir sezoniniai)	1843	83	29	99	54	48	47	92	88	44	15	101	81	72	88	56	74	97	33	78	83	112	79	84	76	92
Iš viso specialistų etatų įmonės RP	1594	60	47	82	56	63	55	73	64	68	49	67	61	58	70	59	54	44	54	51	58	55	73	76	59	73
Iš viso darbuotojų	3437	143	76	181	110	111	102	165	152	112	64	168	142	130	158	115	128	141	87	129	141	167	152	160	135	165

Pranešimui dar liko keletas minučių, todėl atkreipsiu dėmesį į keletą dalykų. Kadangi konferencijos pavadinime yra žodis visuomenė, todėl telefonu apklausiau kolegas mokslininkus, ką jie mano apie miškų reformą. Specialiai klausiau ne miškininkus, kad nebūtų asmeninių nuoskaudų įtakos. Trumpai pateiksiu pagrindines mintis:

1. Reformos reikėjo, bet ne pseudoreformos. Reformos uždaviniai buvo vieni, o realybė yra visai kita: dominuoja medienos perdirbėjų interesai.

2. Centralizavimas atvėrė kelią perdirbėjų interesų realizavimui. Vienas tiekėjas yra parankesnis medienos pramonei.

3. Miškų ūkio valdymo struktūrose profesionalų pakeitimas vadybininkais rodo grobuoniškus perdirbėjų interesus: greitai gauti pelno, negalvojant apie ilgalaikes perspektyvas.

Vadybininkas labiau tinka greitam griovimui, bet ne kūrybai.

4. Perdirbėjai stato naujus objektus, nors aiškiai stinga žaliavų. Štai, pavyzdžiui, Akmenėje bus plokščių gamykla. Tai reiškia, kad bus reikalaujama didinti kirtimų plotus. Patogiausias būdas – plyni kirtimai. Nors, kaip rodė reprezentatyvūs tyrimai, dauguma Lietuvos žmonių yra prieš kirtimų didinimą ir plynus kirtimus.

5. Didinant kirtimus nepakankamas dėmesys skiriamas miško atsodinimui.

6. Girininkijų stambinimas blogina miško priežiūros kokybę, nes nebesugebama aprėpti. Ką, pavyzdžiui, Palangos girininkijoje gali suspėti padaryti likęs vienas darbuotojas - girininkas.

7. Reformai nebuvo pasiruošta, todėl iki šiol tebetvyro sumaištis. Viena sistema buvo sugriauta, o kita iki šiol nesukurta. Pokyčiai turi būti evoliuciniai, o ne revoliuciniai.

8. Miškininkai susigūžė, nes bijo prarasti darbą.

9. Profesionalumo lygis ženkliai sumenko: iš miškų ūkio buvo priversta pasitraukti daug specialistų. Iš 42 urėdų buvo atleisti net 40.

10. Miškininkų profesija buvo paniekinta, nors šiai profesijai, kaip mokytojo, kunigo ar gydytojų specialybėms, reikia ypatingo pasišventimo. Kaimo vietovėse greta minėtų profesijų atstovų miškininkas yra inteligentiškumo atrama.

11. Labai neigiamas žiniasklaidos vaidmuo juodinant urėdus, vadinant juos karaliukais, korumpuotais. Teko išgirsti net tokį palyginimą: urėdai – urodai. Formuota nuomonė, kad urėdai neišvengiamai yra įveliami į aferas. Žinoma, ne visi urėdai buvo šventi, bet niekas neturi teisės juodinti visus, niekinti profesionalus, atsakingai dirbusius ir drabstyti purvais kilnią miškininkų šeimą.

12. Be to žiniasklaida aktyviai talkininkauja perdirbėjams. Televizijoje, internete nenutrūkstamai kalama reklama: dalyvaukite miško pardavimo aukcionuose „Miško supirkėjai tavęs laukia“.

13. Nesąmonė, kad viename miškų ūkyje negali dirbti šeimos, kai vienas jų yra viršininkas kito šeimos nario. Kaip tik sveikintina, kad abu dirba kartu, formuojasi miškininkų dinastijos. Akivaizdu, kad šeima turi būti kartu: negi vienas dirbs vienoje girininkijoje, o kitas kitoje?

14. Vyksta panaikintų urėdijų infrastruktūros irimas. Stovintys tušti pastatai ima nykti.

15. Europiniai pinigai neretai naudojami neapgalvotai, nes vykdant projektus, pavyzdžiui, darant pažintinius takus, be reikalo kertami miškai.

16. Lietuvoje yra per didelis privačių miškų procentas nuo visų miškų ploto. Teiginys, kad privatininkas geriau saugos savo mišką nepasiteisina: privatininkas nelauks dešimtis metų, jis sieks parduoti mišką, kad gauti pajamų dabar. Miškus šnioja. Daug privačių miškų jau supirko švedai - IKEA.

17. Prastos žemės neretai apauga mišku, bet yra žemės ūkio paskirties. Reikia lanksčiau keisti žemės paskirtį.

18. Reformos yra politizuotos. Be konservatorių pagalbos miškų reforma nebūtų įvykusi. Balsuojant dėl miškų įstatymo konservatoriai pakeitė savo neigiamą nuostatą, nes tikėjosi palankaus sprendimo kitoje srityje. Aiškiai politizuoti yra ir prezidentės sprendimai.

